

MIKÓ GÁBOR*

Hiteleshelyek, királyi emberek, ügyvédek Lőcse és Poprad városok birtokvitája a 15. század végén

Homines Regii, Loca Credibilia, Procuratores. Disputes between the towns of Levoča and Poprad at the end of the 15th century. The study shows how a major land dispute was settled in the late 15th century. A rare case file showing how the complainant prepared for a court hearing has been preserved in the Levoča town archives. The document is a draft of a lawyer's petition, which was reviewed by the Spiš Chapter before submission. In the archives of Levoča, there is also a letter sent by the city council to its lawyer, asking for information about the negotiations. The texts of the two rare sources are in the Appendix.

Keywords: feud, homines regii, medieval law, medieval lawyers, Places of authentication, royal court

1497 novemberének végén Lőcse város tanácsa oklevelet állított ki arról, hogy egy a Szepes megyei Sztojánföldre és Szepesszombat határainál fekvő földterületet százharminckét magyar aranyforintért átengedett Poprad városának. A szerződés, amelyet mind latin, mind német nyelven kiállítottak, elbeszéli, hogy a mintegy hatvan holdra terjedő föld (*terra*) birtoklásáról régebben, de „különösképp 1480-ban” per folyt Lőcse és Poprad között. Ennek során I. Mátyás király a területet Lőcsének ítélte, utóbb azonban Magyar- és Lengyelország főpapjai, továbbá bárói a földet fele-fele részben megosztották a két város között.¹

A régi perről, úgy tűnik, Poprad levéltárában nem őrizték századokon át az iratokat. Annál inkább megőrizték őket Lőcse városában: az 1475 és 1490 között kelt, máig fennmaradt oklevelek túlnyomó többsége e *processus* folyamán keletkezett. Ezeknek köszönhetően viszonylag jól be lehet mutatni, miként zajlott a 15. század utolsó negyedében egy hatalmaskodási per. Az ügy 1477-ben kezdődött. Ekkor a lőcseiek Bátori István országbírótól nyert levelükkel Sztojánfalva *prediumot* határoltatták körbe, ahol szükségesnek látszott, új határjeleket is emelve, ám az egyik határjel állításának Poprad város nevében ellentmondtak, így annak közönségét – szokás szerint – a királyi jelenlét bírósága elé idézték.² Mielőtt

* A szerző a MTA Magyar Medievisztikai Kutatócsoportjának tudományos főmunkatársa és az ELTE BTK egyetemi adjunktusa. – Köszönöm Tringli Istvánnak, hogy a kéziratot elolvasta, Somogyi Szilviának pedig, hogy a Függelékben közölt 2. sz. oklevelet lektorálta.

¹ Az oklevelek fotókópiái: DF 280 309, 280 310.

² Az országbíró parancsa 1477. július 15-én kelt: DF 263 724. – A határjárásra, az ellentmondásra és az idézésre szeptember 7-én került sor, az erről szóló jelentés pedig szeptember 12-én kelt (Teleki

azonban bármilyen tárgyalásra sor kerülhetett volna, a vád szerint alig egy héttel a vitatott határjárást követően a poprádiak megrohanták a területet, a határjeleket szétrombolták, és a hatvan holdnyi földet elfoglalták.

A lőcseiek természetesen ez ellen is panaszt tettek az udvarban. A szokásos *inquisitio simplex* két hiteleshely – a szepesi káptalan és a jászói konvent, továbbá egy megye, értelemszerűen Szepes – hatósága végezte, közülük a káptalan feladata volt a poprádiaknak ezúttal már a személyes jelenlétre való idézése.³ Az első tárgyaláson Lőcse ügyvédje egybehangzó vizsgálati jelentésekkel támasztotta alá megbízói panaszát, az alperesek ellenben ártatlannak vallották magukat, így a *personalis presentia* bírósága köztudományvételel rendelt el a jászói konvent tanúbizonyosságának jelenlétében.⁴ Erre az előírás szerint sor is került 1478 augusztusának elején, amelynek során a lőcseiek panaszát kellő számú tanú – határos birtokosok és megyei nemesek – igazolta, a poprádiak ellenben „nem megfelelően, de mégis valamiképp” bizonyították a birtokfoglalás jogosságát.⁵ Ekkor állításuk további alátámasztására a felperesek ügyvédje párbajt javasolt, amelybe az alperesi képviselő beleegyezett.⁶ Az 1478. november 15-re kitűzött perdöntő *duellum*ra azonban nem került sor, ugyanis a hónap elején Poprád képviselői az uralkodó előtt előadták, hogy az ügyvédjük a velük való egyeztetés nélkül egyezett bele a párviadalba. A vállalást hat márka bírság terhe alatt visszavonták, a személyes jelenléti bíróság pedig új időpontra idéztette meg a feleket.⁷ Ezen

1857, 30). Az oklevél jelenleg is a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában van, ahol Teleki is használta (DF 244 097).

³ Az 1478. március 11-én kelt királyi parancsok szövege a fent említett jelentésekben maradt fenn: DF 258 870 (jászói konvent); DF 258 871 (Szepes megye); DF 258 872 (szepesi káptalan). – A két hiteleshelyi és egy megyei hatóságra bízott vizsgálat, illetve idézés már a 14. század végétől kezdve kimutatható (Hajnik 1899, 291–292; Szakály 1968, 52, 129. j.) ám könnyen lehet, hogy még korábban, a század első felére is visszavezethető (Tringli 2022, 366–367). Az eljárás e módja a Zsigmondkorban általánossá vált (C. Tóth 2002, 364). A legújabb kutatások felvetik, hogy az eljárás módja a 15. században sem volt teljesen egységes, lehetséges például, hogy az országos hatáskörű hiteleshelyek tanúbizonyossága önmagában elegendő lehetett egy panasz igazolására (Ribi 2019, 315–319; Ribi 2021, 136–137).

⁴ DF 258 873 (1478. május 26.). – A köztudományvétel elrendelése az alperes kérésére és a felperes beleegyezésével történt. Az említett bíróságon a szepesi káptalan idézőlevelének (ld. az előző jegyzetet) hátlapjára felvezették az első tárgyalás főbb pontjait, továbbá a köztudományvételhez az al-, illetve a felperes részére kijelölt királyi emberek neveit is. Részben ezeket felhasználva készült az uralkodói parancslevél tisztázata.

⁵ A jászói konvent lőcseiek részére végzett tudományvétéléről szóló oklevél: DF 258 874 (1478. augusztus 6.). – A tudományvételt előíró királyi parancs (DF 258 873) értelemszerűen külön királyi embereket rendelt ki mind a fel-, mind az alperesek részére. Mivel a lőcseiek számára kiállított vizsgálati oklevél a poprádiakról szót sem ejt, a konvent nyilván külön jelentést adott az ő részükre is, amely azonban nem maradt fenn. Az utóbbiak bizonyításáról az idézett konventi oklevél hátlapján olvasható, a személyes jelenléti tárgyaláson készült feljegyzés így ír: *Actor bono modo fecit exequi attestacionem, in causam attractus autem minus sufficienter, licet tamen aliquantulum*. I. Mátyás királynak az ügyben kelt egyik későbbi bírói intézkedésében ugyanerről az áll, hogy a poprádiak részéről *certi nobiles, quamvis insufficienter, attestati extitissent* (DF 258 876).

⁶ Ld. az előbbi jegyzetben idézett konventi oklevél hátlapját, továbbá az idézett uralkodói bírói intézkedést.

⁷ A tárgyalást az idézés harminckettedik napjára tűzték ki, ami a korban szokásos volt (Hajnik 1899, 201; Tringli 2022, 401–402).

a végül már 1479 májusára halasztott tárgyaláson a poprádiak új ügyvédje azonban semmilyen magyarázattal nem szolgált az előző ügyvédjük nyilatkozatának visszavonására, így a *personalis presentia* a felperes Lőcse városnak ítélt esküt, amelyet képviselőjüknek ötvennedmagával kellett letennie.⁸ Az eskütétel sem zárta le azonban az ügyet,⁹ mert az alperesek tovább húzták az időt: ezúttal egyes, esküt tett nemesek *nobilis* mivoltát vonták kétségbe, így aztán újabb vizsgálatot kellett tartani.¹⁰ Mivel ennek során a poprádiak panasza – várható módon – alaptalannak bizonyult, az uralkodó Lőcsének ítélte a területet, amelynek iktatását végül a szepesi káptalan végezte 1480 júliusában.¹¹

Poprád városa az ítéletbe nem nyugodott bele, a területet vagy újból elfoglalták, vagy egyszerűen át sem adták Lőcse részére. Utóbbiak is a pereskedés folytatására készültek.¹² Az uralkodó közel egy évvel az iktatás után Szapolyai Imre szepesi grófhhoz fordult, hogy korábbi ítéletének és a már említett iktatásnak mihamarabb érvényt szerezzen.¹³ Kikiáltott közgyűlésen vizsgálódtak, amelyen ismét csak az alperes poprádiak jogtalanságát tudták megállapítani.¹⁴ A korábbi uralkodói ítéletnek azonban nem lehetett érvényt szerezni.¹⁵ Sajnos Lőcse levéltárában a per folytatásáról már csak egy akta van. E szerint évekkel később, 1485-ben az említett Szapolyai Imre fogott bírák bevonásával akarta a már közel egy évtizede húzódó pert lezárni, amely azonban a poprádiak ellenállása nyomán ismét meghiúsult.¹⁶

A fentihez hasonló pereskedésből bizonyosan számtalan zajlott az országban a 15. század második felében, ahogyan a Mátyás-kort megelőző, illetve követő évtizedekben is. Legfeljebb annyiban vagyunk a szokványosnál szerencsésebb helyzetben, hogy a lőcsei levéltárban megőrzött iratok az ügy első éveinek történetét pontosan rekonstruálhatóvá teszik. Maguk az oklevelek azonban egytől egyig az illetékes hatóságok által kibocsátott szabványos dokumentumok, amelyeken leginkább a hátlapi feljegyzések érdemesek a figyelmünkre, ezek teszik ugyanis lehetővé a perfézisek pontos sorrendjének megállapítását.

Fennmaradt azonban Lőcse levéltárában egy datálatlan, első pillantásra még kiadóval sem rendelkező irat, amely valójában ehhez a perhez kötődik, és annak egy olyan szakaszába nyújt betekintést, amely – legalábbis egyelőre – alig ismert a hazai jogtörténeti kutatás előtt.¹⁷

Engel Pál 1999-ben megjelent, elsősorban a királyi emberekkel foglalkozó írásának mulhatatlan érdeme, hogy ráirányította a figyelmet arra, mennyire fontos lenne egyes perek olyan aktáinak ismerete, amelyek nem központi bíróságok, hiteleshelyi, megyei hatóságok

⁸ Az 1479. június 2-án kelt bírói intézkedést ld. DF 258 876. jelzetten.

⁹ Az esküt 1479. augusztus 9-én az előírt számú nemessel tették le Lőcse képviselői (DF 258 875).

¹⁰ Ezt a szepesi káptalan jelenlétében végezték 1480. január 13-án (DF 258 877).

¹¹ 1480. július 5-én (DF 258 878).

¹² Legalábbis erre következtetek abból, hogy az év végén, decemberben Sztojánfalvára vonatkozó régi okleveleket írtattak át a szepesi káptalannal (DF 258 879).

¹³ 1481. július 5-én (DF 258 880).

¹⁴ A szepesi káptalan 1482. január 13-án kelt jelentésében az áll, hogy a poprádiak újból elfoglalták a vitatott területet (DF 258 882).

¹⁵ Ennek magyarázatául szolgálhat, hogy a pernyertes Lőcsének nem állt rendelkezésére a visszafoglaláshoz szükséges katonai erő, amin a korban talán a legtöbb múlt (Tringli 2022, 505).

¹⁶ A lőcseiek erről szóló, a szepesi káptalan előtt megtett tiltakozása 1485. május 25-én kelt (DF 258 884).

¹⁷ Jelzete: DF 282 604. – Szövegét ld. a Függelékben.

kérései, parancsai vagy épp ítéletei, hanem a hivatalos tárgyalások között született „háttérananyagok”. Az efféle iratok – jogérvényük nem lévén – rendkívül ritkák, és esetlegesen maradtak fenn. Engel a Zay-levéltárban bukkant rá egy 1470-es évekből származó fogalmazványra, amelyből kitűnt, hogy a korban maga a pert indító panaszos (*exponens*) állította össze a királyi emberek névsorát, választotta ki az ügyben később vizsgálódó hiteleshelyeket, valamint fogalmazta meg panaszának legalább a vázlatát is.¹⁸ Éppígy a kancelláriai háttérmunka fontosságát ismerte fel Borsa Iván is, amikor Engelhez hasonlóan iratfogalmazványokon keresztül mutatta be, hogy a leleszi hiteleshelyen milyen gyakran módosították a peres ügyekben hozzájuk érkező királyi parancsokat, amelyek sokszor az eredetitől egészen eltérő szöveggel kerültek be az uralkodónak címzett jelentésekbe.¹⁹ A Lőcsén fennmaradt irat részben szintén a fogalmazványok közé sorolható, amely két tárgyalási forduló között keletkezett.

A mindössze egyetlen lap terjedelmű dokumentum két különböző szöveget foglal magában, amelyek eltérő időpontban készültek. Címzése, intitulációja, kiadási dátuma egyiknek sincsen, a fentebb bemutatott peres iratok ismerete nélkül Bástori István országbíró-sága az egyetlen adat, amely legalább az egyik szöveg keltezését többé-kevésbé lehetővé teszi.²⁰ A recto oldalon előbb egy panaszlevél fogalmazványa, telis-tele javításokkal, címe szerint *Capitulum Zepusiense, evocatoria*. Az oldal alján és a lap verzóján egy bekezdésekre osztott levél, amelynek a szövegben egyszer név szerint említett címzettje a „tekintetes Pál úr”,²¹ szerzője pedig Johann Stock. Alaposabb vizsgálat után kiderül, hogy szepesi káptalan idézőleveleként megcímzett tervezet textusa a poprádiak hatalmaskodását meséli el, és csaknem teljesen megegyezik a káptalan már említett, 1478. április 22-én kiadott idézőlevélnek szövegével.²² Ennek a második dokumentumnak a szerzője, Johann Stock 1492-ben Kassán nyert polgárságot, a processzus során Lőcse egykori jegyzőjeként említették.²³ A Poprád elleni perben is többször volt feladata. Az oklevelek ugyan csak keresztnevével említik, de az előbbi kassai adat miatt az azonosítás kétségtelen.²⁴ Az említett „tekintetes Pál úr” pedig minden bizonnyal a Győri Pállal azonosítható, aki a per lelejtétől, 1477-től fogva éveken át képviselte Lőcsét különböző bírói fórumokon.²⁵ Adott tehát egy üggyhöz kapcsolódó idézésfogalmazvány, valamint egy levél, amelyet Lőcse jegyzője küldött a várost a perben képviselő ügyvédnek. Aligha merészség tehát arra gondolni, hogy egy afféle ritka peraktával állunk szemben, amelyhez hasonló Engel Pál talált a már említett Zay-levéltárban.²⁶

¹⁸ Engel 1999, 71–88. – Korábban például a hiteleshelyek kiválasztását egyáltalán nem vizsgálták, vö. Borsa 2000, 102–103.

¹⁹ Borsa 1997; Borsa 2001. Ld. még C. Tóth 2001, 409–412, 424–426. – Más szempontból újdonság a leleszi konvent ügyintézésének gyakorlatára: Kertész 2006.

²⁰ Országbíró-sága jelenlegi tudásunk szerint 1471. szeptember 23. és 1493. május 14. között adatolható (C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi 2016, 89).

²¹ *Circumspecte domine Paule*, miként a szöveg bevezetésében áll.

²² DF 258 872.

²³ Iványi 1916, 107, 109.

²⁴ DF 258 879, DF 258 882, DF 258 884.

²⁵ DF 244 097, DF 258 873–258 874, DF 258 876–258 877.

²⁶ Vö. 18. j.

Különösen tanulságos az első szöveg, az idézőlevél összevetése az Engel által felfedezett dokumentummal. Hiába szerepel a lőcsei szöveg fölött a már említett *Capitulum Zepusiense, evocatoria* titulus, maga a textus csak a panasz megfogalmazása. Éppígy épül fel a Zay-levéltárban lévő, Szentpéteri László²⁷ által írt fogalmazvány is. Ezt követik a királyi emberek nevei külön felsorolva, mellettük pedig azon hatóságok nevei, amelyeket fel akartak kérni a vizsgálat, illetve az idézés foganatosítására – előbbiekként a jászói konvent és Szepes megye, utóbbiként pedig a szepesi káptalan van megnevezve. Ugyanígy, a panasz szövege után, attól elválasztva szerepelnek a *homo regiusok*, illetve a vizsgálódó hatóságok nevei a Szentpéteri-féle iratban is.²⁸ Mivel azt Engel 1474 és 1478 közé datálta,²⁹ a lőcseiek fogalmazványa pedig 1477 végén készülhetett, feltehetően legkésőbb ekkorra már ez lett a panaszok beadásának elfogadott formája. A két szöveg hasonlósága alapján az is bizonyíthatónak tűnik, hogy nagybírói kancelláriákhoz a panaszoknak nem csupán a vázlatát nyújtották be, hanem egy már a szükséges formulákat is tartalmazó, kész szöveget készítettek.³⁰

Összeköti a két fogalmazványt a korrekciók nagy száma is. Míg azonban ezeket az íráskép alapján saját tervezetében Szentpéteri maga készítette, a lőcseiek szövegével más a helyzet. Ezt ugyanis ügyvédjük, a már említett Győri Pál fogalmazta meg. A tervezet azonban nem volt megfelelő. A városi tanács úgy döntött, hogy a textust a szepesi káptalannal még azelőtt ellenőrizteti, hogy az ügyvéd a panaszt a királyi kúriában benyújtja, majd a káptalant hivatalosan felszólítják a poprádiák megidézésére. Mindezt már Johann Stock városi jegyző Győri Pálnak írt leveléből tudjuk. A káptalan a szöveget annak „kifejezőmódja” (*diccio*) miatt nem ismerte el teljesen érvényesnek (*vigorosus*), de a szepesi vikárius³¹ a szükséges korrekciókat a textusba illesztette. A korrigált fogalmazvány tehát valójában az ügyvéd által írt eredeti szöveget, továbbá a hiteleshely által tett módosításokat is fenntartotta. Egyelőre kérdés, hogy a káptalan illetén közreműködése a beadványok megfogalmazásában, korrigálásában mennyire lehetett általános, vagy inkább Lőcse mint peres fél tekintélyével, illetve a város és a hiteleshely székhelyének közelségével magyarázható.³²

Johann Stock leveléből további unikális adatok is nyerhetők arra nézvést, miként készültek Lőcsén a pereskedésre. A panasz tervezetében beleírták, hogy „rövid nyolcadokra” (*ad breves octavas*) történjék a poprádiák idézése. A városi *notarius* a tanács nevében kérte az ügyvédet, hogy értesítse őket, e „rövid nyolcadokat” folyamatosan tartják-e, mikor kez-

²⁷ Utóbb, a Jagelló-korban, 1511-ben rendi kincstartó (Engel 1999, 83).

²⁸ DF 265 729; Engel 1999, 83.

²⁹ Uo.

³⁰ Bővebben ld. Tringli 2022, 356–359. Szentpéteri László beadványtervezetétől eltérően esetünkben a fogalmazvány, illetve a személyes jelenléti bíróság által véglegesített szöveg (DF 258 870–258 872) is összehasonlítható. A két textus összevetéséből az állapítható meg, hogy a *personalis presentia* illetékes jegyzője a szöveg fogalmazását több helyen megváltoztatta. Hogy ez formuláskönyvek alapján történt-e, és törekedtek-e hasonló ügyekben teljesen egységes kiadványok kiállítására, egyelőre értelemszerűen nem állapítható meg, csak további beadványok előkerülése esetén lenne elképzelhető.

³¹ 1474 és 1479 között Miklós szepesi kanonok volt a *vicarius in spiritualibus*, legkésőbb 1479-ben az olvasókanonokságot is betöltve. Az adatokat ld. DF 264 490, ill. Borsa 1988, 133–134. sz.

³² Ennek megválaszolását minden bizonnyal elősegítené, ha a hiteleshelyi kancelláriák működését alaposabban ismernénk. Borsa Iván alapvető tanulmányain túl (ld. 19. j.) újabb eredményeket hoztak e téren Dreska Gábor kutatásai, pl. az éves megbízásra végzett vizsgálatok narrációs részeinek készültéről (Dreska 2009a, 118–121). Elengedhetetlen továbbá a hiteleshelyi oklevelek teljes szövegének vizsgálata, különös tekintettel a formulás részekre (Dreska 2009b, 45).

dődnek, illetve végződnek, és egyáltalán miként zajlik ezeken az eljárás. Az időpontokra vonatkozó kérdésből kitűnik, hogy a „rövid nyolcad”-on nem a vízkereszt, illetve Szent Jakab-napi törvényszékeket értették,³³ hanem a rövid határidős idézést, amelyet ekkor, az 1470-es évek második felében a jogtalan birtokfoglalásokkor is alkalmaztak.³⁴ Kérték továbbá Győri Pált arra is, hogy a hatalmaskodásról szóló panaszt fogalmazza újra a vikárius javításai alapján. A küldönc, aki Stock levelét továbbította, maga is jelen volt a határjárásnál, a poprádiak ellentmondásánál, illetve tisztában volt a határjelek lerombolásával, így segíthetett a panasz újbóli elkészítésekor is. Közben az ügyvéd vélhetően Budán volt, a Mihály-napi nyolcadon, ahová a poprádiakat a határjárásnak való ellentmondás miatt eredetileg idézték. Stock levelében ugyanis arról is szó van, hogy Lőcsén várják az ügyvéd tudósítását arról, hogy Poprád képviselői megjelentek-e a királyi jelenlét bírósága előtt.³⁵ És bár az ügy eredetileg az ellentmondás miatt indult – Stock misszilisében mint „elsőleges ügy” (*negotio principalis*) szerepel –, ezt a birtokrész utóbb bekövetkező elfoglalása, a „hatalmas tett”, felülírta. A királyi jelenlétben nem is tárgyalták az ügyet, minden további idézés a személyes jelenlétre szőtt.³⁶

Stock levelének egy bekezdése a perre való felkészülés egy másik érdekes eseményére világít rá. Mint a panasz fogalmazványából kiderül, Lőcse az egyszeri vizsgálatot³⁷ a szepesi káptalanra, a jászói konventre és Szepes megyére akarta bízni.³⁸ Ez jogilag meg is felelt a kereset bizonyításának.³⁹ Az ügyvédjüktől kértek ellenben tanácsot arról, hogy a jászói konvent vizsgálatát nem lehetne-e mégis elhalasztani. Az ezt követő eseményeket nehéz rekonstruálni. A konvent ugyanis 1478. április 2-án elvégezte a vizsgálatot, majd két nappal később megtette a jelentését, ezzel pedig húsz nappal megelőzték a szepesi káptalant, amely a saját jelentését csak április 22-én foglalta írásba.⁴⁰ Győri Pál – ellentétben a káptalannal és Szepes megyével – mégsem tudta bemutatni a jászóiak iratát. Hogy a vizsgálatot valóban elhalasztották, és esetleg a konvent antedatált oklevelet adott ki, nem lehet biztosan megmondani, sokkal érdekesebb, hogy a személyes jelenlét bírósága elegendőnek ítélte két, „egyazon értelemmel szóló, különböző időpontokban kelt”⁴¹ vizsgálat tanúbizonyságát is. Nem lehet szó teljesen általános eljárási módról, hiszen, mint láttuk, a lőcseiek ügyvédjük tanácsát is kérték az ügyben, de a ritka kivételek közé is bajosan sorolhatnánk, hiszen az

³³ Hajnik 1899, 210.

³⁴ Tringli 2022, 402. – A szepesi káptalanhoz szóló, idézést előíró parancs hivatalos példánya harminckét nap határidőt adott a poprádiaknak arra, hogy az elfoglalt területet visszaadják és kártérítést fizessenek. Ennek be nem tartása esetén a káptalannak a határidőt követő tizenötödik napra kellett idéznie a személyes jelenlétre, amiként az meg is történt (DF 258 872). A harminckettedik, illetve tizenötödik határnapokra ld. még Hajnik 1899, 196.

³⁵ Győri Pál közreműködését kétségtelenné teszi az is, hogy a szepesi káptalan 1477. szeptember 12-i idézőlevelének hátlapján már ő szerepel Lőcse képviselőjeként (DF 244 097).

³⁶ A személyes jelenlétben az ügyben kiadott újabb és újabb parancsok azonban mindig megemlékeznek arról, hogy a per eredetileg egy határjárás során tett ellentmondás miatt indult.

³⁷ Tringli javaslata az *inquisitio simplex* fordítására (Tringli 2022, 363).

³⁸ Ld. a Függelékben.

³⁹ Hajnik 1899, 292; Tringli 2022, 365–366.

⁴⁰ DF 258 872.

⁴¹ (...) *exhibicionibus duarum litterarum inquisitoriarum ... sub uno sensu et forma verborum loquencium in diversis terminis (emanatarum)* (DF 258 873).

ügyvéd aligha mondott volna le a harmadik vizsgálati jelentésről, ha annak hiánya a per megkezdésének sikerét veszélyeztette volna.

A bemutatott perakta tudomásom szerint mindössze a második olyan, amely igazolja, hogy a 15. század második felében a kúriai bíróságokon panaszt benyújtók mind a királyi embereket, mind pedig a vizsgálatra vagy idézésre felkérni kívánt hatóságokat maguk választották ki. Első ugyanakkor azon iratok sorában, amelyekből a panaszbeadvány elkészítésének folyamatát, illetve kontextusát is ismerhetjük. A perre való felkészülés, az ügyvéddel való kapcsolattartás, ám legfőképp a szepesi hiteleshely közreműködése a beadvány szövegének elkészítésében mind olyan egyedi információk, amelyek a hivatalos bírósági oklevelekből nem derülhettek volna ki. Csak egyetérthetünk tehát Borsa Ivánnal abban, hogy az efféle, nehezen datálható fogalmazványok feltárása, vizsgálata, sőt, általában az ügyintéző írásbeliséggel foglalkozó szervek sokáig figyelmen kívül hagyott „aprómunkájának” megismerése az a kutatási mód, amelytől a hivataltörténetben is új eredmények várhatók.⁴²

Függelék

1

1477. szeptember 12. után – 1478. március 11. előtt

Lőcse város közösségének Győri Pál ügyvéd által fogalmazott panaszja arról, hogy Sztojánfalva birtok 1477. szeptember 8-án zajlott, vitatott határjárását követően Poprád oppidum bírója, esküdtsjei és lakosai a határjeleket erőszakkal lerombolták, és hatvan hold területet elfoglaltak. A szöveg végén a választott királyi emberek névsora és a vizsgálatra felkért hatóságok neve szerepel.

Eredeti ügyvédi fogalmazvány

Capitulum Zepusiense, evocatoria

Exponitur nobis in personis fidelium nostrorum circumspectorum iudicis et iuratorum civium ac tocius communitatis civitatis nostre Leuchoviensis, quod cum ~~eo die in~~ festum ~~assumptionis~~ gloriosissime virginis Marie proxime preteritum

~~idem~~ exponentes ~~metas possessionis predii~~ Stoionfalua

~~vocate~~

in comitatu Scepusiensi

~~habite et~~

nemine contradictore apparente

A szepesi vikárius által módosított szöveg

[Fiat]⁴³

die dominica proxima ante festum nativitatis

iuxta contenta litteratoriarum nostri comitis Stephani de Bathor iudicis curie nostre re-ambulatoriarum

iidem exponentes possessionem ipsorum

vocatam

habitam per suas veras metas

undique legittime

⁴² Borsa 2001, 37.

⁴³ Talán a vikárius megjegyzése az eredeti cím mellett.

reambulassent
~~et undique erexissent,~~

et novas metas iuxta veteres in locis necessariis erexissent, et possessionem ipsorum hoc modo reambulata in eosdem exponentes in perpetuum donacionem stauissent,

postquam in ultima meta iudex et iurati cives de Paprad contradiccioni velamine obviassent, ob quam contradiccione iudex et iurati cives ac tota communitas de Paprad ad instanciam eorundem exponencium ad octavas festi beati Michaelis archangeli tunc proxime venturi evocati fuissent.

Tunc post earundem metarum ereccionem elapsi

~~multis~~

octo

diebus prefati iudex et iurati cives ac universitas opidi Paprad armatis manibus et potenciaris ad easdem metas, que videlicet mete sine aliqua contradiccione fuissent erecte et

~~ipsis exponentibus~~ perpetuo statute,

perpetuo eisdem exponentibus statute,

prope videlicet fontem putridi, a parte possessionis Paprad vocate ac penes quandam publicam viam, que ducit de dicta Paprad per quendam fluvium versus Holzolcz, qui distinguit metas possessionum pretacte Paprad et sepedicte Stoyanfaluha habitas et existentes,

distruxissent et anichilassent,

hostiliter irruendo easdem abolissent,

~~per hocque~~

et per hoc

plusquam sexaginta iugera terrarum arabili-um prefatorum exponencium ibidem inter metas iamdicte possessionis Stoianfalua adiacencium pro se minusiuste et idebite occupassent, occupatarumque uterentur eiam de presenti potencia mediante.

Evocatoria capitulo Scepusiensi

Inquisitoria conventui ecclesie de Iazow

et comitatui Scepusiensi, ad breves octavas.

Homo regius Martinus Both de Myklosfalua, Gregorius de Pykfaluha, Damianus de

Abramfalua, Sigismundus Aczel de Hysfalua, Ladislaus de Mahalfalua, Nicolaus Aczel de Zenthandras, Simon Helmes de predicta Hysfalua.⁴⁴

2

1477. szeptember 12. után – 1478. március 11. előtt

Johann Stock lócsei jegyző levele Győri Pálhoz, a város ügyvédjéhez, amelyben a Poprád elleni perrel, továbbá egy régebbi peres ügyvel kapcsolatban közöl híreket, a címzettet pedig – többek között – új idézőlevél megszerkesztésére kéri, amelyben figyelembe veszi a szepesi vikárius javításait is.

Circumspecte domine Paule. Ecce evocatorialem litteram super violencia distraccionis metarum nuperrime per nos amboduo exceptam. Capitulum Scepusiense noluit eandem habere vigorosam ratione illarum dictionum, videlicet circumquaue et undique, sed vicarius eiusdem solus formavit hanc insertam minutam, et iuxta tenorem illius ac vestram informacionem velitis alias litteras evocatorias super facto violenciarum transmittere, et si aliquid factum est in negocio principali, videlicet in facto reambulacionis et inhibicionis, peto illa omnia dominis meis transscribere hunc per Paulum nostrum insuper intimare. Peto, si contradictores videlicet de Poprad comparuerint an non, et si aliqua littera contra eosdem excipere necesse fuerit, excipiat eandem ad racionem dominorum meorum, ipsi offerunt se in omnibus vestre dominacioni satisfacturos.

Peto vestram dominacionem dominos meos informatos habere vestra per scripta, an octave breves semper celebrentur aut quando incipientur aut terminantur et quomodo procedere in eisdem, et si inquisitoria ad conventum de Iazaw postponere poterimus an non, licet excipiat eandem, et mediantibus quibus personis, et quot ad quamlibet litteram seorsum, si negaverint, eosdem iurare oportebit etc.⁴⁵

Item in causa vero dominorum meorum in facto evocacionis istorum de Breswitza domini mei, uti vobis declaravi, fuerunt per eosdem evocati in facto deposicionis nonnullarum rerum, iam utputa preterierunt quinque anni, quando evocati existunt, et usque nunc non sunt coram iudicibus et magistris sedis regii proclamati, ideo peto deliberari in facto isto, an ille evocatorie sunt casse aut vigerose, utinam possetis illas cassare, rescribatis.

Cetera. Is Paulus, exhibitor presencium, vestre lucidius declarabit dominacioni, quod negotium reambulacionis se habuit ac inhibicionis, nam ipse principio, medio et fine interfuit.

⁴⁴ A vikárius a nevek közé a szükségesnek tartott kötőszavakat is minden esetben beírta, így a névsor ekképp alakul: Homo regius Martinus Both de Myklosfalua *vel* Gregorius de Pykfalua *aut* Damianus de Abramfalua *sin* Sigismundus Aczel de Hysfalua *sew* Ladislaus de Mahalfalua *sive* Nicolaus Aczel de Zenthandras *neve* Simon Helmes de predicta Hysfalua. A kötőszavak ugyanezek maradtak a hivatalos királyi parancsban is (DF 258 870–258 872).

⁴⁵ Ez a szövegrész az eredeti példány rektójának alján szerepel. Stock vagy ezt a részt fogalmazta meg elsőként, vagy már a levél többi részének elkészültét követően írta le, amikor a verzón már nem volt legendó hely.

Noscit omnia, quomodo reambulavimus, novas methas ereximus, et in quo loco inhibiti fuimus, et quomodo et que cumuli metarum per eosdem de Poprad sunt distracti etc.

Item permutacionem vero pro tunc iuxta tenorem parium privilegiorum dominorum meorum clarius ex eisdem paribus intelligere possitis. Privilegia vero in specie desiderata, domini mei petunt consilium in factis illis, quid sint facturi, periculosum(!) esse easdem in specie extra vestrum⁴⁶ asportari. Sed si fieri posset easdem mitti, transsumi facere sub sigillo capituli Scepusiensis, easdemque ita transsumptas sub dicto sigillo vestre dominacioni transmittere. Sint autem secus fieri non possit, eotunc ad vestra scripta easdem in specie vestre dominacioni transmittent.

Aliquas bonas novitates petunt domini mei ipsi vestra per scripta intimari.

Hec per vestrum Iohannem Stock.

Bibliográfia

- DF = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény. Budapest.
- Borsa 1988 = *A Szent-Ivány család levéltára 1230–1525*. Mályusz Elemér kézírata alapján sajtó alá rendezte, szerkesztette és az előszót írta Borsa I. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 14.) Budapest.
- Borsa 1997 = Borsa I.: Ügyintézési törekvések a leleszi hiteleshelyen a 14. és 15. század fordulóján. In: *Miscellanea fontium historiae Europae. Emlékkönyv H. Balázs Éva történészprofesszor 80. születésnapjára*. Szerk. Kalmár J. Budapest, 57–64.
- Borsa 2000 = Borsa I.: A hiteleshelyekről. In: „Magyaroknak eleiről”. *Ünnepi tanulmányok a hatvan esztendő Makk Ferenc tiszteletére*. Szerk. Piti F. Szeged, 99–106.
- Borsa 2001 = Borsa I.: A kancelláriai aprómunkától a gátlástalan birtokosig. In: *Analecta mediaevalia I. Tanulmányok a magyar középkorról*. Szerk. Neumann T. Budapest, 37–53.
- C. Tóth 2001 = C. Tóth N.: Hiteleshely és királyi különös jelenlét. *Századok* 135: 409–428.
- C. Tóth 2002 = C. Tóth N.: Adatok a megyék és a hiteleshelyek közötti viszonyra a 14. és 15. században. *Századok* 136: 351–364.
- C. Tóth–Horváth–Neumann–Pálosfalvi 2016 = C. Tóth N. – Horváth R. – Neumann T. – Pálosfalvi T. (szerk.): *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók*. Budapest.
- Dreska 2009a = Dreska G.: Az éves parancsra adott hiteleshelyi vizsgálati jelentések megfogalmazásáról. In: *Auxilium historiae. Tanulmányok a hetvenesztendő Bertényi Iván tiszteletére*. Szerk. Körmenyi T. – Thoroczkay G. Budapest, 115–121.
- Dreska 2009b = Dreska G.: A pannonhalmi konvent hiteleshelyének kiadványai (1321–1500). In: *Loca credibilia. Hiteleshelyek a középkori Magyarországon*. Szerk. Fedules T. – Bilkei I. (Egyháztörténeti tanulmányok a pécsi egyházmegye történetéből 4.). Pécs, 29–48.

⁴⁶ Bizonytalan olvasat.

- Engel 1999 = Engel P.: Királyi emberek Valkó megyében. *Mediaevalia Transilvanica* 3: 71–88.
- Hajnik 1899 = Hajnik I.: *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád- és vegyes-házi királyok alatt*. Budapest.
- Iványi 1916 = Iványi B.: Szepesiek felvétele a kassai polgárok közé a középkorban. *Közlemények Szepes vármegye múltjából* 8: 106–109.
- Kertész 2006 = Kertész B.: Az Országos Széchényi Könyvtár MNY 64. jelzetű nyelvemlékéről. (Egy hiteleshelyi eljárás során készített feljegyzés). *Levéltári Közlemények* 77: 91–103.
- Ribi 2019 = Ribi A.: A fehérvári káptalan és keresztes konvent országos hatáskörű hiteleshelyi eljárásai a gyakorlatban. *Századok* 153: 313–337.
- Ribi 2021 = Ribi A.: *A fehérvári keresztes konvent története. Preceptorium, hiteleshely, ispotály a késő középkorban (1390–1543)*. Székesfehérvár.
- Szakály 1968 = Szakály F.: A szekszárdi konvent hiteleshelyi és oklevéladó működése 1526-ig. *Tanulmányok Tolna megye történetéből* 1: 9–60.
- Teleki 1857 = Teleki J.: *Hunyadiak kora Magyarországon*. XII. Pest.
- Tringli 2022 = Tringli I.: *Hatalmaskodások a középkori Magyarországon*. Budapest.